

Epistemologia (wykład): II rok filozofii

I. Zagadnienia teoriopoznawcze w ujęciu paradygmatycznym - różne wzorce uprawiania refleksji teoriopoznawczej:

1. Teoria poznania jako jeden z działów filozofii teoretycznej. Teoria poznania a ontologia w ujęciu historycznym.
2. Status problematyki teoriopoznawczej w ramach trzech paradygmatów filozofowania: obiektywistycznego, subiektywistycznego i krytycyistycznego.
3. Obiektywizm jako **filozofia przedmiotu**, w ramach której ontologia jest nadrzędna wobec epistemologii:
  - a) obiektywizm jako filozofia ontologiczna,
  - b) **kosmocentryczny model obiektywizmu** - obiektywizm jako racjonalizm: dystynkcja doksa-episteme jako przedłużenie i uzupełnienie ontologicznej dystynkcji zjawisko-byt,
  - c) **teocentryczny model obiektywizmu** – obiektywizm jako fideizm: dystynkcja ratio-fides jako konsekwencja teologicznego przekształcenia przedmiotu poznania (Bóg zamiast Kosmosu).
4. Subiektywizm jako **filozofia podmiotu**, w ramach której epistemologia jest nadrzędna wobec ontologii – dwa modele subiektywizmu:
  - a) alternatywa **racjonalizm-obiektywizm albo empiryzm-subiektywizm** jako alternatywa epistemologii typu przedkartezjańskiego,
  - b) **subiektywizm jako empirystyczny relatywizm** (sceptycyzm) w ramach filozofii przedkartezjańskiej,
  - c) subiektywistyczny zwrot Kartezjusza - **subiektywizm jako racjonalizm**,
  - d) subiektywizm jako idealizm subiektywny.
5. Krytycyzm jako filozofia odslaniająca **aprioryczne warunki możliwości poznania przedmiotów**, tj. poszukująca drogi pośredniej między obiektywizmem a subiektywizmem, i tym samym stanowiąca rozładowanie napięcia między ontologią a epistemologią:
  - a) Kant jako protoplasta krytycyzmu - filozofia Kanta jako krytyka poznania, badająca **formalne warunki możliwości przedmiotów doświadczenia (subiektywizacja i formalizacja a priori)**,
  - b) fenomenologia jako rozszerzenie Kantowskiej krytyki poznania o **maturalne warunki możliwości przedmiotów doświadczenia (ontologizacja i deformalizacja a priori)**,
  - c) **zrelatywizowanie** warunków możliwości przedmiotów doświadczenia w ramach filozofii hermeneutycznej (**historyzacja a priori**),
  - d) krytyka poznania jako **krytyka języka** w ujęciu filozofii lingwistycznej (**logiczacja a priori**): przekształcenie krytycyzmu z poziomu rozumu na poziom języka (**nominalizm i antyesencjalizm** filozofii lingwistyczno-analitycznej).

II. Zagadnienia teoriopoznawcze w ujęciu typologicznym – typy poznania i stanowiska w sporach epistemologicznych:

1. Problem podmiotu poznania, różne koncepcje podmiotowości człowieka: *homo sapiens*, *homo naturalis*, *homo faber*, *homo interpretans*.
2. Struktura władz poznawczych: zmysłowość a intelekt, intelekt a rozum, świadomość a psychika.
3. Struktura i rodzaje poznania: aprioryczne-aposterioryczne, analityczne-syntetyczne, intuicyjne-dyskursywne, formalne-materialne, transcendentalne-empiryczne, czyste-nie-czyste. Związki między tymi opozycjami.
4. Zagadnienie źródeł naszego poznania: spór racjonalizmu z empiryzmem, spór racjonalizmu z irracjonalizmem.
5. Zagadnienie przedmiotu poznania i granic naszej wiedzy: spór agnostycyzmu z teoriopoznawczym realizmem.
6. Zagadnienie adekwatności naszej wiedzy. Prawda jako naczelna wartość epistemologiczna: klasyczna definicja prawdy, nieklasyczne definicje prawdy, problem kryteriów prawdy.
7. Zagadnienie pewności naszej wiedzy. Spór fundamentalizmu epistemologicznego z antyfundamentalizmem.
8. Problem tego, co ogólne. Spór o uniwersalia. Stanowiska w tym sporze i ich epistemologiczne przeświadczenia.
9. Zagadnienie przedmiotowej ważności jakości zmysłowych: jakości zmysłowe a wrażenia, rozróżnienie jakości obiektywnych i subiektywnych, stanowiska w sporze o status epistemiczny jakości zmysłowych.

Literatura:

Opracowania ogólne:

- K. Ajdukiewicz: *Zagadnienia i kierunki filozofii*. Warszawa 1984 (część na temat teorii poznania).
- J. Bańka: *Epistemologia jako odkrycie aktualnego momentu prawdy*. Katowice 1990. (Rozdziały I, II, III, IV, V).
- J. Dębowski: *Bezpośredniość poznania. Spory-dyskusje-wyniki*. Lublin 2000 (Rozdział I, II, III).
- Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*. Red. Z. Cackowski, J. Kmita. Wrocław 1987 (hasła: *aprioryzm*, *agnostycyzm*, *empiryzm*, *intuicjonistyczna epistemologia*, *doświadczenie*).
- Filozofia. Podstawowe pytania*. Red. E. Martens, H. Schnädelbach. Tłum. K. Krzemieniowa. Warszawa 1995. Hasła: *Filozofia*, *rozum*, *prawda*.
- M. Hempoliński: *Problem obiektywności poznania i style badań epistemologicznych*. W: *Studia epistemologiczne I. Transcendencja i ideał poznawczy*. Wrocław 1990, s. 7-41.
- M. A. Krapiec: *Realizm ludzkiego poznania*. Lublin 1995 (rozdział XVI: *Struktura intelektu*).
- P. Łaciak: *Struktura i rodzaje poznania a priori w rozumieniu Kanta i Husserla*. Katowice 2003 (Rozdział I).
- Leksykon filozofii klasycznej*. Red. J. Herbut. Lublin 1997. Hasła: *analityczny-syntetyczny, a priori–a posteriori, ja, poznanie, prawda, refleksja*.
- A. J. Noras: *Kant a neokantyzm badeński i marburski*. Katowice 2000.
- R. Rożdżeński: *Spostrzegalne i niespostrzegalne*. Kraków 1999 (Rozdział I: *Spór o uniwersalia i jego utajone założenia teoriopoznawcze*).

M. J. Siemek: *Idea transcendentalizmu u Fichtego i Kanta. Studium z dziejów filozoficznej problematyki wiedzy*. Warszawa 1977.

A. B. Stępień. *Teoria poznania*. Lublin 1971.

J. Woleński: *Epistemologia*. T.I-III. Kraków 2000-2003.

Wybrane teksty z historii filozofii:

Platon: *Państwo*. Przeł. W. Witwicki. Warszawa 1994 (księga VI).

Arystoteles: *O duszy*. Tłum P. Siwek. Warszawa 1988 (Księga III, rozdziały I-VI).

R. Descartes: *Medytacje o pierwszej filozofii*. Warszawa 1958 (cztery pierwsze *Medytacje*).

I. Kant: *Krytyka czystego rozumu*. Tłum. R. Ingarden. Kęty 2001 (*Wstęp*, rozdziały: *Transcendentalna dedukcja czystych pojęć intelektu* wedle wydania B, *O schematyzmie czystych pojęć intelektu*, *System zasad czystego intelektu*)

E. Husserl: *Badania logiczne*. Tom pierwszy: *Prolegomena do czystej logiki*. Tłum. J. Sidorek. Toruń 1996 (Rozdział VII na temat krytyki psychologizmu).

E. Husserl: *Idea fenomenologii*. Pięć wykładów. Tłum. J. Sidorek. Warszawa 1990 (wykłady I, II, III, V).

R. Ingarden: *Studia z teorii poznania*. Warszawa 1995 (Rozdziały: *O spostrzeżeniu zewnętrznym* oraz *Zagadnienie obiektywności spostrzeżenia zewnętrznego*).

L. Wittgenstein: *Tractatus logico-philosophicus*. Tłum. B. Wolniewicz. Warszawa 1997 (wybrane fragmenty).

H.-G. Gadamer: *Prawda i metoda*. Tłum B. Baran. Kraków 1993 (Rozdział: *Zarys teorii doświadczenia hermeneutycznego*).

J. Derrida: *Różnia*. Przeł. J. Skoczylas. W: *Drogi współczesnej filozofii*. Red. M. J. Siemek. Warszawa 1978, s. 374-411.